

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ КРЕДИТУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ У КОРПОРАТИВНОМУ СЕКТОРІ

Визначено роль кредиту у процесах капіталоутворення. Проведено аналіз ситуації на ринку кредитних ресурсів з приводу кредитування оборотних активів у корпоративному секторі в докризовий, кризовий (2008-2010 рр.) періоди та в сучасних умовах господарювання. Сформульовано перспективні завдання державної фінансової політики, що спрямовані на підвищення доступності фінансових ресурсів, зокрема в частині стимулювання кредитування оборотних активів. Запропоновано заходи щодо реалізації визначених завдань. Удосконалення державної політики сприятиме формуванню залучених фінансових ресурсів у корпоративному секторі.

Ключові слова: оборотні активи, оборотний капітал, корпоративний сектор, кредит, державна фінансова політика.

Постановка проблеми. Національна економіка не може успішно розвиватися без наявності розвиненого та економічно потужного корпоративного сектору. Саме у великих корпораціях є можливість створювати і впроваджувати інновації, необхідні для виходу економіки з кризи. Для цього корпоративному сектору необхідний оборотний капітал, який забезпечував би прибутковість, платоспроможність і фінансову стійкість. Основним зовнішнім каналом надходження фінансових ресурсів на поповнення оборотних активів є кредит. Ефективність використання кредиту як джерела фінансування оборотних активів значною мірою обумовлюється зрілістю банківської системи, її спроможністю повноцінно виконувати покладені на неї функції, рівнем розвитку ринку банківських послуг.

Кредитні ресурси, що спрямовуються на поповнення оборотних активів, сприяють нагромадженню оборотного капіталу. Кредит дає змогу вирішити суперечності, зокрема перебороти проблему обмеженості власного капіталу. Кредит також необхідний для підтримки належного кругообігу оборотного капіталу (через усунення тимчасових розривів у надходженні та використанні оборотних активів). Саме тому питання фінансування оборотних активів у корпоративному секторі за допомогою кредиту є актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Більшість українських та зарубіжних вчених досліджували у своїх працях питання щодо джерел формування оборотних активів, зокрема позикових (І.А. Бланк, А.М. Поддєрьогін, Є.Ф. Брігхем, Дж. Ван. Хорн, М.Д. Білик, А.М. Карбовник, В.П. Савчук, В.В. Ковальов, В.Г. Маргасова та ін.). Проте, враховуючи складність соціально-економічних трансформацій в умовах посилення циклічності розвитку світової економіки та дефіцитність оборотного капіталу в корпораціях, саме держава повинна забезпечити підтримку корпоративному сектору. Тому варто зосередити більшу увагу державній політиці стимулювання кредитування оборотних активів.

Метою дослідження є аналіз ситуації на ринку кредитних ресурсів в аспекті формування оборотних активів корпоративного сектору, формулювання перспективних завдань державної фінансової політики щодо кредитування оборотних активів та реалізація заходів щодо вирішення вказаних завдань.

Виклад основного матеріалу. Банківський сектор може брати безпосередню участь у процесах виробничого капіталоутворення. Це може здійснюватися через обслуговування руху фінансових ресурсів, які належать клієнтам і призначені для формування оборотного капіталу; через сприяння мобілізації заощаджень та створення інституційних умов для перетворення їх у оборотний капітал; внаслідок інвестування оборотного капіталу (самостійно або на засадах партнерства).

Потрібно враховувати, що роль кредиту в наповненні економіки оборотними активами неоднозначна. Формування оборотного капіталу за рахунок кредитування оборотних активів може призводити як до позитивних, так і до негативних наслідків (що продемонстрували події 2008-2010 рр.). У випадку, якщо частина оборотного капіталу, що сформована за рахунок кредитного ресурсу, не перевищує граничного нормативу і при цьому забезпечується позитивна результативність економічної діяльності – можна говорити про позитивний вплив кредиту.

Дослідження наявних на кредитному ринку України кредитних продуктів, що передбачають фінансування оборотних активів, показало, що нині українські банки (АБ "Кредобанк", АБ "УніверсалБанк", ПАТ "Кредитпромбанк", ПАТ "ВіЕс Банк", ПАТ "Asvio Bank" та інші банки) пропонують юридичним особам кредитні програми, що передбачають позикове фінансування поповнення оборотного капіталу. Серед банків, що пропонують для виробничих корпорацій програми кредитування поповнення оборотних активів, спостерігаються елементи конкурентної боротьби, яка ведеться за такими параметрами: кредитна ставка, наявність трансакційних витрат (витрати на сплату комісійних винагород, витрати на оцінку майна, витрати на підготовку пакета документів), сума кредитування, обсяг заставного майна та ін.

Найбільш відчутним параметром кредиту є його платність, яка характеризується через розмір кредитної ставки, а також розміри комісійних та страхових платежів. В Україні кредити на поповнення оборотних активів видаються під середньозважені ставки в діапазоні від 21 до 25 %, що значно перевищує наявний рівень інфляції. Очевидно, що рівень вказаних ставок є завищеним (надмірним), що не сприяє розгортанню масштабного кредитування оборотних активів. Фактично зазначені ставки є прийнятними лише для так званого "спекулятивного" бізнесу, який отримує економічну вигоду на тимчасовій ринковій кон'юктурі (посередництво, продаж та оренда житла, фінансові операції, імпорт дешевих товарів тощо).

Крім того, дослідження показали, що українські підприємства в переважній більшості не мають змоги скористатися програмами кредитування поповнення оборотних активів через незадовільний фінансовий стан. Понад 40 % підприємств (станом на кінець 2013 р.) демонструють збитковий результат господарювання [1], значна частина підприємств функціонує на межі виживання. Окремі підприємства мають негативну кредитну історію. Зрозуміло, що в таких умовах вказані позичальники не мають змоги скористатися банківськими продуктами та прийнятими умовами.

За результатами вивчених прогнозів, у найближчій перспективі банки не будуть знижувати ставки по кредитах на поповнення оборотних активів, але

при цьому збільшуватимуть кількість кредитних програм [2]. Це обумовлено тим, що банки не готові значною мірою знизити ставки по депозитах, які є основним джерелом поповнення ресурсної бази. Крім того, банки виходять із значного ризику, який вони беруть на себе, здійснюючи кредитування підприємств з метою поповнення їх оборотних активів.

Отже, в рамках реалізації державної фінансової політики необхідно вживати заходи, спрямовані на підвищення доступності фінансових ресурсів, зокрема в частині стимулювання кредитування оборотних активів. Водночас необхідно розуміти, що ці заходи мають приводити до позитивних економічних наслідків як на макро-, так і на мікрорівнях.

Глобальна фінансово-економічна криза, яка формально почалася у другій половині 2008 р. у банківському секторі, показала багато прогалин у кредитній політиці банків як іноземних, так і вітчизняних. Фактично, кредитна політика банків будувалася на принципах "кредитної експансії", внаслідок чого доступ до кредитного ресурсу отримували позичальники з негативним фінансовим станом або платники, які у випадку погіршення ринкової ситуації позбавлялися можливості виконувати взяті на себе зобов'язання.

В Україні у докризовий період (станом на початок 2009 р.) більше половини кредитів було видано в іноземній валюті, хоча переважна більшість позичальників отримували доходи в національній валюті. Вказане сталося через те, що українські банки отримали доступ до іноземних кредитних ресурсів (передусім через іноземні материнські банки), а українські позичальники звертали увагу на порівняно невисоку кредитну ставку, яка пропонувалася за кредитами в іноземній валюті. Внаслідок після падіння курсу національної грошової одиниці значна кількість підприємств, які отримували доходи в національній валюті, виявилися неспроможними виконувати свої кредитні зобов'язання. Крім того, відбулося загальне погіршення фінансового стану підприємств, що стало закономірним наслідком зниження платоспроможного попиту.

Як показують дослідження, під час фінансово-економічної кризи виявилися численні прогалини у сфері процедури ухвалення рішень про заставу. Оцінкова вартість заставного майна, що використовувалося як одна з гарантій виконання позичальником взятих кредитних зобов'язань, під час кризи виявилася значно завищеною. Фактично, оцінкова вартість заставного майна в кілька разів перевищувала ринкову.

Серед інших недоліків механізму короткострокового кредитування у докризовий період – відсутність (або фрагментарність) практики визначення умов реструктуризації боргу та "кредитних канікул", нерегульованість питань переходу власності на заставне майно, нехтування елементарними технологіями ризик-оцінки позичальника.

Отже, ефективне кредитування оборотних активів можливе лише на основі функціонування економічно здорової кредитної системи, ключовим елементом якої виступають комерційні банки. Активізувати кредитування оборотних активів має продумана та результат-орієнтована грошово-кредитна політика, за формування та реалізацію якої відповідає Національний банк України.

Органи державного регулювання (передусім Національний банк України спільно з зацікавленими міністерствами) мають вжити заходів, аби банківську діяльність переорієнтувати з операцій переважно на фінансовому та валютному ринках на кредитування фінансування процесів капіталоутворення у реальному секторі. Цей процес стримується через негативний фінансовий стан більшості потенційних позичальників, які каталізують високі ризики кредитування.

Грошово-кредитна політика в сучасних умовах має поєднувати монетаристські та кейнсіанські елементи, але бути спрямованою на досягнення конкретних (чітко визначених) макроекономічних результатів. Така політика має орієнтуватися на підтримку сприятливих умов для нарощування капітальної бази корпоративних структур, зокрема в частині прискореного формування оборотного капіталу.

З урахуванням проведеного дослідження можна сформулювати перспективні завдання державної фінансової політики, що спрямовані на стимулювання кредитування оборотних активів у корпоративному секторі:

- підтримка діяльності банків, які спрямовують кредитний ресурс на кредитування операцій з формування оборотних активів;
- підтримка поточної ліквідності та платоспроможності комерційних банків, які беруть участь у програмах кредитування корпоративного сектору на пріоритетних напрямках;
- приведення нормативів про капітальну базу комерційних банків до нормативів, що відповідають міжнародній практиці;
- підвищення прозорості банківської діяльності;
- стимулювання зниження кредитних ставок, що матиме наслідком підвищення доступності банківського кредитування для корпоративного сектору;
- встановлення на ринку банківських послуг справедливих та чітких правил кредитування оборотного капіталу.

Як показують дослідження, ці завдання можна вирішити шляхом реалізації таких заходів:

- внесення змін до нормативних актів Нацбанку про підвищення нормативів капітальної бази комерційних банків (пропонується на 10-20 % щорічно);
- внесення змін до законодавства про заставу, спрямованих на підвищення надійності застави як засобу гарантування кредитних зобов'язань, спрощення порядку реалізації майна боржника;
- гарантування незалежності кредитної політики банків, припинення адміністративного тиску на банківську систему з боку урядових структур задля вирішення тактичних завдань;
- розроблення заходів до Державної цільової програми підтримки фінансування оборотних активів у корпоративному секторі;
- запровадження вимог про страхування та перестраховування кредитування оборотних активів, зокрема з використанням сучасних комунікативних технологій;
- подальше вдосконалення законодавства про банківську діяльність та адміністрування кредитів, заборона вимог про застосування штрафних санкцій у випадку дострокового повернення кредиту;
- внесення змін до законодавства про банки та банківську діяльність, спрямованих на підвищення прозорості умов кредитування (банківська установа має оприлюднити повну інформацію про всі платежі за кредитною програмою до підписання кредитного договору);

- розроблення методичних рекомендацій з формування програм кредитування оборотних активів, де мають бути враховані потенційні ризики такої діяльності та засоби мінімізації цих ризиків;
- посилення захищеності комерційних банків від негативних наслідків фінансово-економічної кризи шляхом розробки чітких прозорих критеріїв підтримки доступності до фінансових ресурсів у випадку виникнення "касових розривів";
- удосконалення наявних та розроблення нових методичних рекомендацій із запровадження у комерційних банках технологій ризик-менеджменту, зокрема в частині управління ризиками неповернення кредитів корпоративними клієнтами;
- перехід у корпоративному кредитуванні від технологій формування колективних програм до індивідуальних програм обслуговування, спрямованих на досягнення клієнтом позитивних економічних результатів, що забезпечить виконання взятих зобов'язань;
- реалізація заходів із детінізації економіки, зокрема шляхом припинення діяльності нелегальних посередників, "конвертаційних центрів", незаконних операцій на валютному ринку;
- підвищення відповідальності банківських працівників за допущені службові порушення, зокрема під час ухвалення рішень про кредитування корпоративних клієнтів із сумнівною репутацією;
- встановлення нормативів максимального та мінімального розміру депозитних ставок залежно від поточного рівня інфляції, що матиме наслідком зниження плати за користування кредитами;
- підвищення гнучкості монетарної політики, що передбачає можливість "м'якої" емісії гривневого ресурсу, що має спрямовуватися на реалізацію реальних проєктів у галузі матеріального виробництва;
- запровадження нових інструментів регулювання короткострокового кредитування, що обмежують стрімке розширення кредитування, особливо у споживчому секторі;
- стимулювання інтеграційних процесів у банківській системі, що має проявитися зокрема через злиття та поглинання комерційних банків із недостатньою капітальною базою.

Висновки. У випадку погіршення показників фінансового стану корпорацій особливої актуальності набули питання, пов'язані з фінансуванням оборотних активів. Корпоративний сектор України не має достатнього економічного потенціалу для нарощування оборотних активів за рахунок власних джерел фінансування. Тому держава в рамках реалізації державної фінансової політики має створити належні економіко-правові умови, які дадуть змогу акумулювати достатні фінансові ресурси та забезпечити спрямування цих ресурсів для підтримки процесу формування оборотних активів.

Реалізація результат-орієнтованої політики стимулювання кредитування оборотних активів приведе до позитивних макроекономічних наслідків, передусім у частині нагромадження обсягу та вдосконалення структури оборотного капіталу, зниження обсягу кредиторської та дебіторської заборгованості, підвищення доступності корпоративного сектору до кредитного ресурсу. На основі проведених досліджень перераховано завдання державної фінансової політики та запропоновано заходи щодо стимулювання кредитування оборотних активів у корпоративному секторі.

Література

1. Чистий прибуток (збиток) підприємств (за видами економічної діяльності) / Держстат України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Основні засади грошово-кредитної політики на 2014 рік / Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=127394>.

Чубка О.М. Государственная политика стимулирования кредитования оборотных активов в корпоративном секторе

Определена роль кредита в процессах капиталобразования. Проведен анализ ситуации на рынке кредитных ресурсов по поводу кредитования оборотных активов в корпоративном секторе в докризисный, кризисный (2008-2010 гг.) периоды и в современных условиях хозяйствования. Сформулированы перспективные задачи государственной финансовой политики, направленные на повышение доступности финансовых ресурсов, в том числе в части стимулирования кредитования оборотных активов. Предложены мероприятия по реализации определенных задач. Совершенствование государственной политики будет способствовать формированию привлеченных финансовых ресурсов в корпоративном секторе.

Ключевые слова: оборотные активы, оборотный капитал, корпоративный сектор, кредит, государственная финансовая политика.

Chubka O.M. Government Policy of stimulating crediting current assets in the corporate sector

The role of the credit in the capital making processes is determined. The analysis of the situation in the credit market over crediting current assets in the corporate sector in the pre-crisis and crisis (2008 and 2010) periods, and also in current economic conditions is done. Some future challenges of government financial policy aimed at increasing the availability of financial resources, including the terms of stimulating crediting to current assets, are formulated. The measures to implement certain tasks are offered. Improving government policy is proved to strengthen financial resources involved in the corporate sector.

Keywords: current assets, working capital, corporate sector, credit, government financial policy.

УДК 336:502.4

Доц. А.В. Шапак, канд. екон. наук –
КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, м. Київ

ДІАГНОСТИКА КРИЗИ МЕТОДАМИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

За результатами дослідження розкрито сутність категорії "антикризове управління", уточнення класифікації криз у процесі функціонування і розвитку комерційного банку. Узгоджено дії зацікавлених у стійкому функціонуванні банку суб'єктів з цілями антикризового управління. Обґрунтовано завдання щодо підвищення ефективності вибору стратегії антикризового управління. Встановлено, що результати проведеного факторного аналізу дають змогу врахувати негативні тенденції в динаміці основних показників діяльності комерційного банку і спрямувати зусилля на їх нейтралізацію. Одержані результати можуть бути використані в роботі окремих банківських установ.

Ключові слова: банк, криза, фінансовий аналіз, діагностика, управління.

Постановка проблеми. За розробки та вибору стратегії антикризового управління необхідно враховувати, що кризи у процесах функціонування і розвитку комерційного банку, як і іншого підприємства, проявляються передусім у його незадовільному фінансовому стані і здатні призвести до неплатоспроможності, а в разі неможливості їх усунути – ліквідації банку. Фінансовий стан банку, як і будь-якого підприємства, є однією з ключових характеристик, що свід-